

JAMIYATDA XOTIN-QIZLARINING GENDER TENGLIGI PARADIGMASIDA OILA VA NIKOHNING ROLI

Xushvaqtova E'zoza Mirobid qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti 1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10203406>

Annotatsiya. Mazkur maqolada jamiyatda gender tengligiga intilish sharoitida oila va nikohning roli muhokama etiladi. Shuningdek, oila institutiga nisbatan gender tenglashtirishni joriy etish muammolari va ularning an'anaviy muqobillari qiyosan o'rganildi.

Kalit so'zlar: gender tenglik, gender muvozanat, liberallashtirish, qadriyatlar transformatsiyasi, oila instituti, oila inqirozi.

РОЛЬ СЕМЬИ И БРАКА В ПАРАДИГМЕ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА ЖЕНЩИН В ОБЩЕСТВЕ

Аннотация. В этой статье обсуждается роль семьи и брака в контексте стремления к гендерному равенству в обществе. Также сравнительно изучены проблемы внедрения гендерного равенства в отношении института семьи и их традиционные альтернативы.

Ключевые слова: гендерное равенство, гендерный баланс, либерализация, трансформация ценностей, институт семьи, семейный кризис.

THE ROLE OF FAMILY AND MARRIAGE IN THE PARADIGM OF GENDER EQUALITY OF WOMEN IN SOCIETY

Abstract. This article discusses the role of family and marriage in the context of striving for gender equality in society. Also, the problems of introducing gender equality in relation to the Family Institute and their traditional alternatives were studied in comparison.

Keywords: gender equality, gender balance, liberalization, value transformation, Family Institute, Family Crisis.

KIRISH

Ma'lumki, bugungi global taraqqiyot talablari (demokratlashtirish, liberallashtirish, gender tenglik, bozor munosabatlari) umumbashariy tamoyillar darajasiga ega bo'lib, ularga rioya qilish jahondagi barcha mamlakatlar uchun umummajburiy ahamiyat kasb etadi. Har birmamlakatning jahondagi o'rnini mana shu talablarni bajarishni qanchalik uddalay olishiga bog'liq bo'lib qoldi. Ba'zida bunday talablar an'anaviy ijtimoiy munosabatlar va institutlarga asoslangan mamlakatlar oldiga shunday muammolarni ilgari suradiki, ularni an'anaviylik bazasida hal etish juda keskin va ziddiyatli muammolarni ham keltirib chiqaradi. Amalda modernizatsiya jarayoni ana shunday muammolarning oldini olishga va hal etishga qaratilsa-da, shu bilan birga, u jamiyat barqarorligini ta'minlash uchun ma'lum darajada an'anaviy munosabatlar va institutlarni saqlab qolishga intiladi.

ASOSIY QISM

Gender amaliyotining jahonda, xususan, G'arb dunyosida erishgan yutuq va kamchiliklaridan kelib chiqib, an'anaviy jamiyatlarda gender munosabatlarni shakllantirish borasida ba'zi yo'nalishlarni belgilab olish ham metodologik, ham nazariy-amaliy ahamiyatga ega [1].

Ijtimoiy hayotda gender munosabatlarni, xususan, gender tenglikni ta'minlash muhim

prinsipial mohiyat kasb etadi. Aynan gender tenglik demokratik taraqqiyotga erishganlikning va fuqarolik jamiyati shakllanganligining muhim mezonlaridan biri bo'lib qoldi. Shuning uchun "bugungi kunda postsovet makoni mamlakatlarida, shu qatori, Markaziy Osiyoda gender muammosi murakkab ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy muammoga aylandi. Uni hal etish ijtimoiy hayotning barcha sohalarini barqarorlashtiradi, ularni muvaffaqiyatli modernizatsiya qilishga yordam beradi"[2]. Biroq, modernizatsiya sharoitida yoki undan boshqa holatlarda genderga barcha ijtimoiy muammolarning "kaliti" sifatida qarash, bizning fikrimizcha, bir tomonlamalik va soddalikdir. Muammoning murakkablik jihati shundaki, jamiyat hayotida gender munosabatlarni amalda shakllantirish kun tartibiga og'riqli savollarni qo'yimoqda. Aytish mumkinki, bunday savollarning markazida gender tenglik masalasi turibdi.

Gender muvozanatni tashkil etish maqsadlarida inson hayotiy faoliyatining turli xil tomonlariga differensiyalashtirilgan yondashuv taklif qilinadi. Boshqacha aytganda, gap uyg'un gender makonini shakllantirishga yo'naltirilgan u yoki bu muammolarni hal etish maqsadiga erishishning turli xil metodlari (ixcham yondashuvlar), vositalari haqida ketmoqda" [3]. Misol uchun gender tadqiqotchilarining doimiy diqqat- markazida turuvchi oila ichidagi va uning tashqarisidagi munosabatlarga gender tenglikni joriy qilishda yuqoridagi konsepsiyaga asoslanilsa, masala yanada oydinlashadi. Chunki oila o'ziga xos xususiyatlari, strukturasi, funksiyasi, oilaviy munosabatlarning ierarxik tuzilishga moyilligi va nisbatan barqarorligi bilan boshqa ijtimoiy munosabatlar va institutlardan jiddiy farq qiladi.

Gender muammolarini hal etishning eng og'riqli tomoni ham oilaviy munosabatlar sohasiga tegishlidir. Chunki oila individ hayotining gender tenglik prinsipi to'liq qamrab ololmaydigan, qat'iy ravishda o'rnatilgan nisbiy ierarxik tizimli (ota-onalar va farzandlar, aka-ukalar, opa-singillar o'rtasidagi munosabatlar) munosabatlari doirasini o'z ichiga oladi. Odatda, bunday munosabatlar ijtimoiy munosabatlarning boshqa turlariga qaraganda qarindoshlik aloqalari bilan uzviy bog'langan bo'lib, uning zahirida ruhiy- emotsional yaqinlik, doimiy va barqaror bo'lgan o'zaro ishonch, o'ta xudbinona qarashlar doirasidan chetga chiqib ketuvchi samimiy va umumiy manfaatlarni anglash yotadi. Aksincha, deyarli har lahza yuz beradigan hayot uchun kurash kundalik hayotni ziddiyatlar o'pqniga to'ldirib yuboradi. Jamiyatda o'zaro aloqalar manfaatlarning darajasi va amal qilish muddatlariga bog'liq tarzda tashkil etiladi. Natijada individ ruhiy jihatdan "begona" muhitda, o'zaro aloqalarning nobarqaror va o'zgaruvchan sharoitida o'zini yolg'iz his eta boshlaydi hamda oila deb atalmish "panohgoh"ga kuchli ehtiyoj sezadi. Faqat undagina ruhiyxotirjamlik, sokinlikka erishadi, o'zining insoniy qadrini topadi. Misol uchun, Caucasus Barometer (CB) tomonidan 2013 yilda o'tkazgan tadqiqotlarga ko'ra, nikohi buzilgan ayollar va bevalar o'zlarini baxtsiz his qilishlarini bildirganlar[4]. Shuningdek, boshqatadqiqotlar ham buni tasdiqlaydi. Masalan, CIGNA global sog'liq xizmati kompaniyasi tomonidan 2018 yilda AQShda amerikaliklarda yolg'izlikni keltirib chiqaruvchi sabablarni o'rganish uchun o'tkazilgan tadqiqot natijalaridan ma'lum bo'lishicha, oilasi bilan kam muloqot qiladiganlar va yolg'iz ona/otalar hattoki so'qqaboshlardan ko'ra o'zini yolg'iz his qilishar, yolg'izlikdan ko'proq aziyat chekar ekanlar.

Ayollarning huquqlarini himoya qilishda amalda haddan ortiq erkinlikka e'tibor qaratilishi va o'zga madaniyatlar kontekstiga noto'g'ri tatbiq qilinishi oqibatida uoilaning zavol topishiga sezilarli darajada sabab bo'lmoqda. Ularning oilaviy munosabatlar jabhasida gender tenglikni

ta'minlash borasidagi maqsadlari qanchalik adolatli bo'lmasin, amalda buning uddasidan chiqa olmayapti. Negaki, oilaning muqobili yo'q, unga muqobil bo'la oladigan biron-bir ijtimoiy variant haligacha topilmagan. Hattoki, sotsial-utopistlarning amaliyotchilari ham bunga qo'l urishganida inson tabiatidagi ota-onalik hissining naqadar yengib bo'lmaz kuchini, oilaning jamiyat va inson oldidagi beqiyos ahamiyatini hisobga olmadilar. Alal-oqibat tarixda shunchaki puch va xayoliy g'oyalar sifatida qoldi va unutilib ketdi.

XULOSA VA MUNOZARA

Jahonda ikki xil tendensiya kuzatiladi: birinchisi, oilaviy munosabatlarda mutloq gender tenglikni targ'ib qilishga qarshi G'arb bo'lmagan jamiyatlar uning G'arb dunyosidagi ko'rinishi va keltirib chiqargan salbiy oqibatlaridan qattiq hadiksirasalar, ikkinchi tomondan, feministlar oilaning ma'naviy-axloqiy jihatlariga shubha bilan qaraydilar hamda gender tenglikka qarshi chiquvchi va bartaraf etilishi lozim bo'lgan so'nggi to'siq, kuch (birgina radikal feminist Simone de Beovoning "Onalik instinkti bekor qilinmaguncha, ayollar qulligicha qolaveradi" degan so'zlarini yodga olish kifoya) deb baholaydilar. Mana shu nuqta gender qarashlar va o'zga madaniyatlarning murosasiz bahs maydoniga aylandi. Ushbu bahs-munozaralarda mohiyatan konsensusga erishish imkoni yo'q bo'lsa-da, kompromissga erishish juda muhim.

REFERENCES

1. Shirmatova G. Gender tengligini shakllantirish jamiyatni modernizatsiyalash omili sifatida// Falsafa va huquq. 2018. No 1. -B. 84.
2. Mur S.M. Zamonaviy jamiyatda gender tadqiqotlari // Evroosiyo xavfsizligi. 2011. -№ 1. -B. 192.
3. Timoti J. Uinter. XXI asrda islom. Postmodern dunyoda qiblani topish. -T.: Sharq, 2015. -B. 97-99.
4. Timoti J. Uinter. XXI asrda islom. Postmodern dunyoda qiblani topish. -T.: Sharq, 2015. -B. 95.
5. XUDOYQULOVA, S., & SAYDALIYEVA, M. (2023). The Role of Parental Psychology in the Formation of a Particular Religious Beliefs in A Child. Eurasian Scientific Herald, 21, 54-58.
6. Saydaliyeva, M. (2023). PSYCHODIAGNOSTICS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN AGGRESSIVENESS AND RELIGION IN ADOLESCENTS (IN MUSLIM AND CHRISTIAN TEENAGERS). Modern Science and Research, 2(7), 802-808.
7. XUDOYQULOVA, S., & SAYDALIYEVA, M. (2023). RELIGIOUS BELIEFS AS A FACTOR OF PERSONAL PSYCHOLOGICAL AND PHYSIOLOGICAL HEALTH. International Bulletin of Engineering and Technology, 3(10), 45-47.
8. Nurqulova, G., & Saydaliyeva, M. (2023). PSYCHOLOGICAL METHODS OF EDUCATION AND DEVELOPMENT ACCORDING TO THE CHILD'S TEMPERAMENT. International Bulletin of Engineering and Technology, 3(10), 92-95.
9. Muhiddinova, D., & Saydaliyeva, M. (2023). MANIFESTATION OF DESTRUCTIVE RELIGIOUS BEHAVIOR IN PERSONAL CHARACTERISTICS. Modern Science and Research, 2(6), 934-938.